Зупинимо насильство:
як розпізнати, запобігти та діяти

Насильство стосовно дитини — будь-який умисний акт (дія чи бездіяльність) всупереч волі дитини, який порушує її права, свободи, законні інтереси та/або завдає їй фізичної, психологічної, моральної, економічної чи сексуальної шкоди.

Булінг (цькування) — психологічне, фізичне, економічне чи сексуальне насильство, тобто будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність), у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, яке систематично (два або більше разів протягом 12 місяців) вчиняється особою стосовно дитини, з якою вони є учасниками колективу закладу освіти, або дитиною стосовно іншого учасника цього колективу, та яке порушує права, свободи, законні інтереси постраждалої особи та/або перешкоджає виконанню нею визначених законодавством обов'язків.

Учасники колективу — здобувачі освіти, педагогічні, науково-педагогічні, адміністративні працівники, технічний, допоміжний та господарський персонал закладу освіти, інші особи, залучені до освітнього процесу.

Кривдник — учасник колективу, який вчинив насильство, зокрема булінг (цькування), стосовно іншого учасника цього колективу.

Постраждала особа — учасник колективу, стосовно якого вчинено насильство.

Свідок — особа, яка була очевидцем насильства або якій відомі будь-які обставини, що стосуються випадку насильства.

ПРОЯВИ ТА ОЗНАКИ НАСИЛЬСТВА

Проявами, що можуть свідчити про випадок насильства або наявність потенційних ризиків його виникнення, є:

- різка зміна звичної поведінки дитини (замкнутість, тривожність, демонстрація страху, депресивні стани, аутоагресія, суїцидальні прояви);
- немотивовані прогули, систематичні пропуски навчальних занять, категорична відмова відвідувати заклад освіти;
- наявність явних фізичних ушкоджень, травм, синяків та намагання приховати обставини їх отримання;
- вимагання особистих речей, грошей, їжі або постійне «зникнення» чи пошкодження особистого майна дитини;
- ізоляція дитини з боку колективу, уникнення спілкування, демонстрація страху перед окремими учасниками освітнього процесу;
- образливі жести, залякування, принизливі жарти, висловлювання сексуального чи інтимного характеру, поширення фото-, відео- чи

аудіоматеріалів принизливого або інтимного змісту в мережі Інтернет чи месенджерах.

Види насильства

Фізичне насильство: будь-які небажані фізичні дії (ляпаси, стусани, штовхання, щипання, завдання ударів, примушування до фізичних дій).

Психологічне насильство: словесні образи, погрози, приниження гідності, систематичне переслідування, залякування, провокування почуття провини, заниження самооцінки, поширення образливих чуток.

Економічне насильство: позбавлення їжі, одягу, коштів, майна, вимагання грошей, примушування до праці, умисне перешкоджання в отриманні освітніх послуг.

Сексуальне насильство: будь-яка небажана поведінка сексуального характеру (вербальна, невербальна чи фізична), включно з образливими жестами, непристойними жартами, прізвиськами, поширенням інтимних матеріалів.

СПОСОБИ ПОДАННЯ ТА ПОРЯДОК РЕЄСТРАЦІЇ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Будь-який працівник закладу освіти, здобувач освіти, батьки чи інші учасники освітнього процесу, які виявили прояви або ознаки можливого насильства, мають право та обов'язок повідомити про це керівника закладу освіти.

2. У закладі освіти забезпечується функціонування таких доступних та відкритих способів подання повідомлень:

- усна заява або письмове звернення на ім'я керівника закладу освіти;
- спеціальна скринька для паперових повідомлень, встановлена у фоє закладу в місці, вільному від відеоспостереження;
- телефонна лінія закладу освіти;
- спеціальна адреса електронної пошти закладу освіти або онлайн-форма зворотного зв'язку на офіційному вебсайті.

3. Повідомлення про можливі випадки насильства можуть подаватися також анонімно.

4. Усі повідомлення (зокрема й анонімні) підлягають обов'язковій реєстрації у день їх надходження спеціально призначеною відповідальною особою у паперовому та/або електронному Журналі реєстрації повідомлень про можливі випадки насильства. Повідомлення, що надійшли у вихідні, святкові чи позаробочі дні, реєструються в перший наступний робочий день.

АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У разі виявлення безпосереднього випадку насильства чи його ознак працівник закладу освіти зобов'язаний:

негайно вжити заходів для припинення небезпечних дій та убезпечення учасників конфлікту;

оцінити стан постраждалої дитини, за потреби надати домедичну допомогу, викликати шкільного медичного працівника або бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги (103);

у разі безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини самостійно терміново звернутися до органів Національної поліції України (102);

невідкладно повідомити керівника закладу освіти в усній або письмовій (зокрема електронній) формі;

повідомити принаймні одного з батьків (законних представників) постраждалої дитини та дитини-кривдника (комунікація узгоджується з адміністрацією закладу).

Працівникам закладу освіти категорично забороняється:

- очікувати повторного випадку насильства для запуску процедури реагування;
- проводити самостійні допити учнів, влаштовувати «очні ставки» чи публічні з'ясування стосунків;
- вимагати від дитини «докази булінгу» або примушувати дітей миритися без дотримання встановлених процедур;
- давати дитині обіцянки абсолютної таємниці (необхідно м'яко пояснити, що інформацію буде передано фахівцям задля її захисту).

ЧІТКІ СТРОКИ ТА ПОРЯДОК РЕАГУВАННЯ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ

1. Керівник закладу освіти зобов'язаний розглянути зареєстроване повідомлення протягом однієї доби (24 годин) з моменту реєстрації.

2. У разі виявлення ознак насильства керівник закладу зобов'язаний невідкладно (у строк, що не перевищує 3 годин з часу виявлення ознак):

- вжити заходів для припинення насильства та запобігання його повторенню;
- повідомити батьків (законних представників) дітей (крім випадків, коли батьки є кривдниками);

- письмово повідомити уповноважений підрозділ органу Національної поліції України та Службу у справах дітей за місцем розташування закладу з одночасним інформуванням Нацсоцслужби та Державної служби у справах дітей;

- за потреби викликати бригаду екстреної медичної допомоги.

3. Керівник закладу зобов'язаний не пізніше ніж протягом 3 робочих днів з дня отримання повідомлення скликати засідання Комісії з розгляду випадків насильства та/або жорстокого поводження з дітьми.

4. У разі невиявлення ознак насильства інформація аналізується на предмет наявності ризиків, після чого вживаються превентивні заходи.

РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ КОМІСІЇ З РОЗГЛЯДУ ВИПАДКІВ НАСИЛЬСТВА

1. Склад Комісії затверджується наказом керівника закладу освіти та включає: голову (директор), заступника голови (заступник директора з виховної роботи), секретаря (соціальний педагог/працівник), практичного психолога, класного керівника, представників батьківського та учнівського самоврядування, за потреби — представників поліції, СДД, соціальних служб.

2. Повноваження Комісії: Комісія закладу освіти не встановлює і не доводить юридичний факт булінгу (цькування), оскільки це є виключною компетенцією суду. Завданням Комісії є з'ясування обставин події, оцінка ризиків та потреб дитини, визначення заходів виховного впливу, психологічної допомоги та розробка плану відновлення безпеки.

3. Забезпечення права дитини бути вислуханою:

Вислуховування дитини здійснюється відповідно до її віку та зрілості безпосередньо у присутності батьків (або без них — за їхньої письмової згодою) та за обов'язкової участі практичного психолога або соціального педагога.

Дитина має право надати пояснення в усній чи письмовій формі.

Факт вислуховування, його форма та позиція дитини обов'язково фіксуються в матеріалах розгляду справи.

ЗАХОДИ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ТА УМОВИ ПРИМИРЕННЯ

1. Заходи виховного впливу спрямовуються на захист постраждалої дитини, корекцію деструктивної поведінки кривдника, психологічну підтримку свідків та відновлення безпечних стосунків у колективі.

2. Практичний психолог та соціальний педагог здійснюють оцінку психологічної безпеки, розробляють та реалізують індивідуальні програми психологічної допомоги постраждалим та корекційної роботи з кривдником.

3. Умови примирення сторін: Застосування заходів, спрямованих на примирення сторін, допускається виключно за одночасної наявності трьох умов:

1) добровільна згода постраждалої дитини та її батьків (законних представників);

2) повна відсутність ризику повторного насильства або шкоди;

3) наявність позитивного висновку практичного психолога закладу освіти.

4. Комісія зобов'язана здійснювати систематичний моніторинг ефективності застосованих заходів та за потреби коригувати їх.

ПРОФІЛАКТИЧНА ТА ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Профілактика насильства є постійним системним процесом закладу освіти, що включає:

- виявлення факторів ризику та їх нейтралізацію;
- формування в учасників колективу навичок ненасильницької комунікації, культури діалогу та безконфліктного спілкування;
- розвиток соціального та емоційного інтелекту здобувачів освіти;
- залучення органів учнівського самоврядування до превентивних заходів;
- інтеграцію заходів Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?»;
- проведення просвітницької роботи з батьками.